

Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень
УДК 340.142

Суходубова Ірина Володимирівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Sukhodubova Irina

*Candidate of Law, Assistant
Yaroslav Mudryi National Law University*

Іржавська Вероніка Євгенівна

*студентка факультету юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Irzhavska Veronika

*Student of the Faculty of Justice
Yaroslav Mudryi National Law University*

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ
ВАГІТНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД
LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL TERMINATION:
INTERNATIONAL AND DOMESTIC EXPERIENCE**

Анотація. Аналізуються законодавчі акти цілого ряду країн світу, у яких містяться норми, спрямовані на захист життя людини, ще до її фактичного народження. Звертається увага, що подібні положення закріплені і в деяких міжнародних актах. Як наслідок, такі законодавчі приписи по-різному трактуються і науковцями, деякі з яких намагаються абсолютизувати право на життя і на цій підставі обґрунтовують безумовне право на народження і тим самим вважають правомірною заборону штучного переривання вагітності як такого, що посягає на невідчужуване природне суб'єктивне право. Зазначається, що переважна

більшість науковців виходить з того, що за такого підходу безпідставно обмежуються репродуктивні права жінок, які на свій власний розсуд мають право вирішувати питання про народження дитини і тому мають право удатися до штучного переривання вагітності.

Вказується на те, що по-різному вирішується ця проблема і в законодавстві різних країн світу: деякі з них практично забороняють штучне переривання вагітності, інші допускають таку операцію тільки у виняткових випадках. Доводиться, що наслідком таких заборон є розповсюдження так званих «кримінальних абортів», проведення яких загрожує життю і здоров'ю жінки, а у деяких випадках призводить до її смерті. Зазначається, що переважна більшість країн закріплює в нормах свого законодавства право жінки на штучне переривання вагітності (право на аборт), виходячи з того, що це є її природним і невідчуженим правом. Саме так вирішується це питання і в законодавстві України, що знаходить свій вираз у положеннях Конституції України, Цивільного та Кримінального кодексів, », постановах Кабінету Міністрів України і наказах МОЗ України.

На підтвердження позиції тих країн, які законодавчо закріплюють право жінок на штучне переривання вагітності, наводять численні рішення Європейського суду з прав людини, в яких відстоюється право жінки на репродуктивний вибір і підкреслюється, що право на штучне переривання вагітності не суперечить праву людини на життя.

Робиться висновок, що репродуктивні права не суперечать природним права людини і зазначається, що держава не повинна в законодавчому порядку забороняти штучне переривання вагітності, а має проводити відповідні попереджувальні заходи, для того, щоб зменшити кількість абортів.

Ключові слова: *репродуктивні права, штучне переривання вагітності, право жінки на аборт.*

Summary. *The article analyzes the legislative acts of a number of countries, which contain norms aimed at protecting human life, even before its actual birth. Attention is drawn to the fact that similar provisions are enshrined in some international acts. As a consequence, such legislative provisions are interpreted differently by scholars, some of whom try to absolutize the right to life and on this basis justify the unconditional right to birth and thus consider the prohibition of abortion as infringing on an inalienable natural subjective right. It is noted that the overwhelming majority of scholars proceed from the fact that this approach unreasonably restricts the reproductive rights of women who, at their own discretion, have the right to decide on the birth of a child and therefore have the right to resort to induced abortion.*

It is pointed out that this problem is solved differently in the legislation of different countries of the world: some of them practically prohibit artificial termination of pregnancy, others allow such an operation only in exceptional cases. It is proved that the consequence of such prohibitions is the spread of so-called "criminal abortions", which threaten the life and health of a woman, and in some cases lead to her death. It is noted that the vast majority of countries enshrine in their legislation the right of a woman to artificial termination of pregnancy (right to abortion), based on the fact that it is her natural and inalienable right. This is how this issue is resolved in the legislation of Ukraine, which finds its expression in the provisions of the Constitution of Ukraine, the Civil and Criminal Codes, the "Fundamentals of Legislation of Ukraine on Health Care", resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and orders of the Ministry of Health of Ukraine.

In support of the position of those countries that legislatively enshrine the right of women to abortion, numerous decisions of the European Court of Human Rights are cited, which uphold the right of women to reproductive

choice and emphasize that the right to abortion does not contradict the human right to life.

It is concluded that reproductive rights do not contradict natural human rights and it is noted that the state should not prohibit artificial termination of pregnancy by law, but should take appropriate preventive measures in order to reduce the number of abortions.

Key words: *reproductive rights, induced abortion, women's right to abortion.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Дискусія стосовно допустимості штучного переривання вагітності триває вже багато років, і не тільки в нашій країні, а й в усьому світі. Хоча штучне переривання вагітності (аборт) є поширеним явищем у сучасному суспільстві, але лише біля 60 % жінок у всьому світі мають доступ до реалізації такого права, тоді як інші (більше 40 % жінок) позбавлені можливості отримати доступ до безпечного та законного аборту [9].

Але реальне життя свідчить, що коли право жінки на аборт обмежується, то це в більшості випадків викликає, як правило, негативні наслідки. Прикладом можуть слугувати статистичні дані, які свідчать, що внаслідок непрофесійних кримінальних абортів щорічно у всьому світі помирає 70 тис. жінок. Тому на сьогодні ця проблема достатньо актуальна, бо кожного року у світі з 500 тис. жінок репродуктивного віку, що гинуть від причин, пов'язаних з вагітністю, 15 % випадків складає смертність в результаті ускладнень небезпечного аборту [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядається різні аспекти даної проблеми і на які спирається автор. У сфері дослідження реалізації репродуктивних прав жінок в Україні та за кордоном працювали такі науковці, як: Я. Радченко [9], І. Свеженцева [10],

А. М. Зайцева [13], А. А. Циммерман [14], Т. І. Длугопольська [15], В. М. Білоусов [16], М. В. Громовчук [17], В. І. Чечерський [18], А. О. Дутко [19], М. Р. Заболотна [19] та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Одним з головних завдань статті є дослідження стану репродуктивних прав жінок в законодавстві України. Також, висвітлення основних положень міжнародного правового врегулювання питань, щодо штучного переривання вагітності та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Репродуктивні права є невідчужуваною частиною особистих прав людини, що забезпечують її природне існування. Законодавчими актами, в яких вони прямо чи опосередковано закріплені, є Конституція України, Цивільний кодекс України, Основи законодавства України про охорону здоров'я та інші. Але сьогодні в Україні немає єдиного законодавчого акту, який би конкретно, комплексно та чітко закріплював би репродуктивні права фізичної особи, визначив їх особливості та встановлював гарантії їх реалізації.

Деякі дослідники, зокрема А.О. Дутко вважає, що можна виділити такі репродуктивні права фізичної особи:

- «вільний репродуктивний вибір, що включає право на створення та планування сім'ї;
- отримання послуг з охорони репродуктивного здоров'я і планування сім'ї;
- отримання правдивої й повної інформації про стан свого репродуктивного здоров'я;
- охорона здоров'я в період вагітності, під час і після пологів;
- лікування безпліддя, зокрема із застосуванням сучасних допоміжних репродуктивних технологій;

- використання і вільний вибір методів контрацепції;
- хірургічна стерилізацію;
- штучне переривання вагітності;
- захист своїх репродуктивних прав, в тому числі від сексуальної експлуатації та насильства, примусової вагітності, абортів, стерилізації та інших порушень репродуктивних прав» [19].

У суспільстві та в різних державах висловлені, наразі, досить різні позиції, щодо допустимості штучного переривання вагітності. Деякі науковці схиляються до абсолютизації права на життя та визнання його найвищою цінністю серед інших прав і тому пропонують визнавати суб'єктом права на життя людини з моменту запліднення та підтримують принцип неприпустимості заподіяння шкоди життю людських ембріонів. Зокрема, А.М. Зайцева висловлює думку, що згідно з досягненнями сучасної ембріології, об'єкт природного права на життя належить людині з моменту зачаття. Ембріон вважається істотою самостійною, живою, людською. Крім того, поняття гідності кожної людини базується на презумпції її індивідуальності. Зачаття і розвиток ембріона є фізіологічним підтвердженням неповторності й унікальності кожної людини, її самоцінності. З моменту утворення ембріона починається розвиток індивідуальності, особистості нової людини. Відтоді й з'являється основа для правового визнання цієї конкретної людини найвищою цінністю для держави [13].

Інша група дослідників стверджують, що народження дитини – це обов'язок жінки, а аборт – зловживання нею правом і трактується як безвідповідальне відношення. Так, А. А. Циммерман наголошує, що жінка не надає належної уваги репродуктивним функціям та не замислюється про наслідки й дитину, тим самим неналежно використовує своє право. «Материнством називається здатність жінки до народження дітей» і з цього виходить, що коли жінка вагітна, вона вже мати, і у відповідно до

вимог Конституції мусить турбуватися про свою дитину незалежно від того, чи бажає вона появи її на світ» [14].

Своєю чергою поборники свободи репродуктивного вибору відстоюють позицію про право людини на штучне переривання вагітності, тобто право самостійного та вільного прийняття рішення щодо кількості дітей та часу між їхніми народженнями. Так, Т. І. Длугопольська стверджує, що: «Повага до жінки не дозволяє ставитись до неї як до засобу відтворення нового покоління. Тому у цьому сенсі ми не можемо відмовитись від операцій штучного переривання вагітності. У разі законодавчого регулювання абортів необхідно враховувати право жінки самостійно розпоряджатися ситуацією щодо наявної вагітності, а також базуватись на принципах запобігання проведенню кримінальних штучних переривань вагітності; декларування і впровадження державної політики, спрямованої на зменшення кількості абортів як засобу регулювання народжуваності. За такого підходу є велика ймовірність створення якісної нормативно-правової бази, яка ґрунтуватиметься на компромісі між правами й законними інтересами матері та прагненням держави й суспільства забезпечити право на життя ще ненародженої дитини й тим самим сприяти поліпшенню демографічних показників країни» [15].

Якщо висловлювати своє бачення, то розв'язання цієї проблеми, на наш погляд, повинно ґрунтуватися на розумному співвідношенні та поєднанні як прав людини на життя, так й права на свободу репродуктивного вибору, як частину невідчужуваних прав на репродуктивне відтворення, а також відповідних цінностей.

У контексті репродуктивних прав людини, вважаємо за необхідне висвітлити питання щодо штучного переривання вагітності. Основна причина більшості абортів – небажана вагітність, яка виникає або внаслідок неефективного використання контрацептивів, або взагалі невикористання їх під час статевого акту. Певну частину небажаних

запліднень становлять також випадки зґвалтування та інцесту. Поміж інших причин абортів виділяють також: загроза життю матері, соціальні та економічні причини, вроджені вади матері чи плоду тощо.

Важливо наголосити, що аборт ні в якому разі не може бути методом планування сім'ї, хоча у випадку прийняття жінкою рішення щодо переривання вагітності у термін, який визначений законодавством, відповідні послуги повинні надаватися з використанням безпечних методик та дотриманням репродуктивних прав жінки.

Право жінки на безпечний аборт викладено в матеріалах Міжнародної конвенції з питань народонаселення і розвитку (Каїр, 1994 р.) та Четвертої Всесвітньої конвенції зі становища жінок (Пекін, 1995 р.), які ратифіковані Україною та лягли в основу нормативно-правової бази з питань збереження репродуктивного здоров'я.

Щодо «небажаної вагітності, то це результат таких обставин, які пов'язані з особистими факторами та соціально-економічним розвитком і ситуацією в країні, міжстатевими відносинами, рівнем освіти, доступністю і якістю інформації з питань планування сім'ї та фактичного використання сучасних методів контрацепції» [9].

Статистика Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВОЗ) свідчить, що у світі щороку проводиться близько 40-50 мільйонів абортів [9]. Якщо підрахувати, то це приблизно 125 тис. на добу. Відповідно до досліджень ВОЗ, приблизно половина від усіх абортів – небезпечні, тобто виконані некваліфікованими особами з використанням небезпечних методик (внесення сторонніх предметів, використання трав'яних відварів тощо).

За 2020 рік в Україні зафіксовано 61 048 абортів серед жінок з яких:

- у віці 20-34 років – 42 044 випадків;
- у віці 18-19 років – 1 835 випадків;
- у віці 15-17 років – 538 випадків;

- у віці 14 років – 35 [9].

В. М. Білоусов виокремив *три групи* жінок, що найчастіше проводять операцію штучного переривання вагітності.

До першої групи належать сексуально неграмотні підлітки – молоденькі дівчатка, що тільки поринули в «доросле» життя. Як правило, вони цілком залежні від батьків, соціально нереалізовані. У дівчат-підлітків 15-17 років 75% вагітностей закінчуються абортom, тобто на одні пологи приходиться близько п'яти абортів.

Другу групу складають жінки з «безвихідною» ситуацією. До неї входять більш фізично і морально зрілі жінки. На аборт їх змушує піти незапланована вагітність, яка виникла в результаті неефективності таблеток або інших засобів від вагітності; згвалтування або неможливість продовжувати вагітність у зв'язку з важкою гостро виниклою хворобою, зі смертю або розлученням з чоловіком, за відсутності відповідних соціальних умов для виховання дитини.

Третя група – це жінки, що свідомо використовують аборт як засіб для «запобігання від вагітності». Подібно нашим бабусям, що не знали іншого засобу захисту від вагітності, як аборт, їхні сучасниці, у силу своєї неосвіченості, низького соціального й освітнього рівня йдуть на аборт [16].

Тобто для реалізації прав жінки й збереження її репродуктивного здоров'я, право на аборт повинно бути закріплено в законодавстві. Воно захищається Конституцією України, Цивільним та Кримінальним кодексами та іншими нормативно-правовими актами національного рівня. Згідно зі ст. 3 Основного Закону людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також положення ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу [2] закріплюють можливість штучного переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, то може здійснюватися за бажанням жінки.

Окрім цього, ст. 50 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» закріплює дозвіл на добровільне штучне переривання вагітності строком не більше 12 тижнів і обставини, які дозволяють це зробити від 12 до 22 тижнів [4].

Що стосується переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів, то така операція може проводитися за певних підстав, які зазначені в Постанові Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 144 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» [6]:

Слід зазначити, що у наказі МОЗ «Про затвердження клінічного протоколу «Комплексна допомога під час небажаної вагітності» [5], зазначено, що у випадку наявності у вагітної жінки медичних показань, що не вказані у Постанові Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України», але за яких продовження вагітності та пологи становлять загрозу для її здоров'я або життя, переривання вагітності здійснюється на підставі висновку консиліуму лікарів [6].

Необхідно також звернути увагу на кримінальну відповідальність, яка може настати за незаконне проведення абортів. Зокрема в ч. 1 ст. 134 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти. У ч. 2 цієї статті встановлено відповідальність і за примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи, а в ч. 3 – за незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи. Причому, останнє діяння може потягнути за собою покарання у виді позбавлення волі на строк аж 5-ти років. Щобільше, сучасний закон, зокрема частини 4 і 5 ст. 134 Кримінального кодексу України встановлюють відповідальність не тільки за проведення незаконного абортів, а й за примушування до стерилізації [3].

Різні підходи стосовно розв'язання питання, щодо штучного переривання вагітності існують як в науці, так і в законодавстві

закордонних країн. Так, полемізують не тільки стосовно допустимості абортів, його законності, а й щодо відповідальності не тільки осіб, які роблять незаконні аборти, а також матері, яка «вбиває» свою ще ненароджену дитину. Дві основні групи, що дискутують з цих питань, називають себе «за вибір» (з притиском на право жінок вибирати) і «за життя» (з притиском на право ненародженої дитини на життя). Кожна з цих груп прагне впливати на громадську думку і бажає домогтися правової підтримки своєї позиції. І прихильники кожної групи наводять чималу кількість аргументів на свою користь.

Залежно від підходу, який використовується в законодавчому регулюванні права жінки на аборт, на певні групи можуть бути розподілені й різні країни світу.

До першої з таких груп належать країни, в яких існує повна заборона штучного переривання вагітності, крім випадків загрози життю жінки. Таке законодавче рішення існує в Андоррі, Анголі, Бангладеш, Ватикані, Венесуелі, Гватемалі, Гондурасі, Домініканській Республіці, Єгипті, Індонезії, Іраку, Лівії, на Мальті, в Мавританії, Непалі, Нікарагуа, Омані, Парагваї, Папуа Новій Гвінеї, Сальвадорі, Сан-Маріно, Сирії, Чилі, на Філіппінах. В більшості з цих держав аборт – злочин проти життя.

До другої групи можуть бути віднесені країни, в яких аборт дозволяється у виняткових випадках, а саме лише у разі настання вагітності через зґвалтування або у зв'язку із загрозою життю і здоров'ю жінки, виключно за медичними показаннями. Це такі країни, як Алжир, Аргентина, Болівія, Бразилія, Гана, Кенія, Коста-Рика, Марокко, Монако, Ліхтенштейн, Нігерія, ОАЕ, Пакистан, Перу, Польща, Уругвай.

Третю групу становлять країни, в яких штучне переривання вагітності дозволяється, окрім медичних показань, ще й за соціально-економічними показниками. До цієї групи держав належать Ізраїль, Індія, Люксембург, Фінляндія, Японія.

В окрему групу можна виділити, країни, в яких дозволено проведення операції абортів за бажанням жінки: країни СНД та Балтії, Австралія, Австрія, Албанія, Бельгія, Болгарія, В'єтнам, Греція, Данія, Італія, Іспанія, Ірландія, Камбоджа, Канада, КНР, Куба, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, ПАР, Румунія, Сінгапур, Словаччина, Туніс, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Швеція.

Оцінюючи різні законодавчі підходи в регулювання питання про штучне переривання вагітності, слід зазначити, що одним із найбільш жахливих явищ, до якого призводить заборона штучного переривання вагітності, є так звані «кримінальні аборти» або «абортівне підпілля». Через відсутність легальної можливості зробити аборт вагітні жінки змушені шукати інші рішення, в ході чого такі операції проводяться особами, які не мають на це права, медичної освіти та необхідних професійних навичок, наслідком чого, не рідко, є смерть жінок, занесення інфекцій та неможливість мати дітей у майбутньому. Дослідники стверджують, що через кримінальні аборти вмирають близько 70 тис. жінок у всьому світі щороку.

Наприклад, Польща має одне з найсуворіших законодавств, стосовно штучного переривання вагітності. Легальної можливості провести аборт у медичному закладі практично не існує. У 2021 році набула чинності заборона на цю процедуру. Не можна зробити штучне переривання вагітності навіть через патологію плода. Саме це було причиною масових протестів. Наразі законною підставою для проведення абортів є небезпека для життя або здоров'я матері чи у випадку зґвалтування, чи інцесту. Але, ці випадки теж не завжди враховуються. Це проявляється в тому, що для проведення операції штучного переривання вагітності у разі зґвалтування, жінка повинна довести, що вона завагітніла внаслідок насилля. Наприклад, доказом цього може бути відповідний документ із прокуратури. Хоча і це викликає сумніви, адже статистика вказує, що за 2020 рік у польській

системі охорони здоров'я було зроблено лише два аборти у зв'язку із насиллям над жінкою.

У таких ситуаціях єдиним порятунком для жінки є організації, що займаються допомогою вагітним. Адже, попри формальну заборону, в Польщі аборти роблять щодня. В одній з таких організацій Aborcuzhny Dream Team (ADT) розповідають, що у більшості випадків жінки застосовують медикаментозне переривання вагітності в домашніх умовах, але слід зазначити, що його можна робити лише до 12 тижнів. У Польщі немає закріпленого на законодавчому рівні покарання для жінок, які самостійно переривають собі вагітність у такий спосіб. Хоча в державі немає можливості отримати рецепт лікаря та дістати потрібні ліки в аптеці, альтернатива цьому – замовлення потрібних ліків з-за кордону. За оцінками активістів, кожного дня медикаментозний метод абортів використовують близько 90 жінок. Що стосується жінок на другому триместрі вагітності, то єдиним виходом є виїзд з Польщі до Німеччини, Чехії, Словаччини, Австрії, Бельгії, Франції та інших країн.

Наразі проблема з репродуктивними правами у Польщі вийшла на новий рівень, бо ця країна стала притулком для багатьох тисяч українських переселенців. За даними ООН, з 24 лютого 2022 року до Польщі емігрували майже 6,8 млн українців, близько 1,5 млн отримали тимчасовий захист і залишилися там жити [12]. Здебільшого, це жінки та діти. Законодавче регулювання правил, що діють для громадян Польщі, не є винятком для українських переселенців. Українські жінки, що стали жертвами сексуального насильства з боку російських військових, виїхавши до Польщі, також стикалися зі складнощами через заборону абортів в цій країні. Але у травні 2022 року в Управлінні Верховного комісара ООН у справах біженців закликали забезпечити українських переселенок, які рятуються від російської агресії в Польщі, репродуктивними правами

згідно з міжнародними стандартами, включаючи право на штучне переривання вагітності.

Допомогу українським переселенкам здійснювала британська мережа підтримки абортів Abortion Support Network, що з початку війни отримала понад тисячу запитів від українських біженок стосовно допомоги. Організація допомагає тим, у кого вже минув термін для медикаментозного переривання вагітності, а також тим, хто потребує виїзду за кордон для проведення операції. Так, в організації було здійснено допомогу близько десяти українських біженок.

Окрім Польщі, право на штучне переривання вагітності забороняють деякі штати в Америці. Дозвіл на легальний аборт з'явився лише у 1973 році. До того їх робили підпільно, часто за допомогою плічки для одягу, яка перетворилася на один із символів руху на підтримку репродуктивних прав жінки. Подібні маніпуляції були болісними й небезпечними для життя та здоров'я жінок, що спричинило велику кількість смертей і каліцтв у результаті нелегальних переривань вагітності, що своєю чергою вплинуло на рішення Верховного Суду США, який на федеральному рівні дозволив жінкам робити аборти. Цю справу назвали «Роу проти Вейда» [10].

З того часу в штатах після 12 тижня ембріонального розвитку дитини можна було зробити штучне переривання вагітності за бажанням жінки або у разі серйозних медичних захворювань. Це право додали до Конституції у вигляді поправок. Утім, за даними ресурсу американської організації охорони сексуального здоров'я («Плановане батьківство»), попри дозвіл, щодо абортів у деяких штатах півдня та заходу США жінки повинні були довести необхідність переривання вагітності.

На сьогодні 13 штатів перед повторним розглядом справи «Роу проти Вейда» встановили так звані «тригерні заборони на аборти», які набули чинності одразу після постанови суду. Тож наразі заборона на аборт діє в

таких штатах, як Кентуккі, Айдахо, Міссурі, Міссісіпі, Луїзіані, Північній Дакоті, Техас, Теннессі, Вайомінг та Юта.

У червні 2022 року ситуація загострилась у зв'язку з рішенням у справі «Dobbs v. Jackson Women's Health Organization». Верховний Суд США ухвалив, що конституція США не передбачає права на аборт і цим скасував легалізацію абортів на федеральному рівні й передав права на регулювання абортів штатам. Це рішення викликало вуличні протести у різних містах країни.

Деякі штати США намагаються обмежити доступ до штучного переривання вагітності. Частина з них хоче заборонити цю процедуру з моменту зачаття, включаючи екстрену медикаментозну контрацепцію на ранніх термінах вагітності. Інші штати планують заборонити аборти тільки після шостого тижня вагітності. Хоча по всій території Америки поки є дозвіл на законодавчому рівні щодо збереження життя й здоров'я матерів, а також переривання вагітності, яка настала у результаті насильства. Проте складнощі виникають на етапі отримання дозволу на процедуру переривання вагітності, бо жінки повинні все юридично доводити.

Відповідно до інформації на сайті «Плановане батьківство», жінки наразі мають змогу перетнути межі штату із заборною абарту, задля законного переривання вагітності. Деякі роботодавці навіть готові оплачувати дорогу, аби підтримати репродуктивні права їхніх співробітниць.

Але на противагу є країни, в яких дозволені аборти на законодавчому рівні. Прикладом може бути Молдова, де жінки, що проживають в цій країні, мають повне право на штучне переривання вагітності. Щобільше, тут існує спрощена процедура операції на ранніх термінах. Жінки можуть отримати консультацію у лікаря за допомогою телемедицини або просто телефоном. Коли медик визначить, що протипоказань до штучного переривання немає, то протягом доби їм надсилають препарат для

медикаментозного аборт. Після проведення процедури медики зв'язуються з жінкою та перевіряють, чи аборт пройшов без проблем. За потреби жінка може отримати направлення до лікарні.

Не можна не згадати Іспанію, де планується розширити доступ до абортів. Рада Міністрів цієї країни підготувала проект закону, який дозволяє 16-та 17-річним дівчатам без згоди батьків робити штучне переривання вагітності. Також цей законопроект скасовує триденний «період на роздуми» перед аборт. Він має розширені положення, що стосуються відновлення здоров'я жінок в періоді після аборт, наприклад, надання відпустки після процедури.

Цей законопроект показує тенденцію цього регіону, щодо справжнього покращення та приведення до вимог сучасності законодавства про переривання вагітності. Особливо те, що влада в Іспанії забезпечує змогу жінкам легально та безпечно робити аборти, а також розширює права жінки, щодо надання відпустки. При цьому лікарів теж не обмежили в правах, бо вони можуть відмовитися проводити процедуру переривання вагітності. В такому разі вони зможуть занести свої дані до спеціального реєстру. Така можливість для медиків практикується у багатьох інших європейських країнах.

Певна практика щодо питання штучного переривання вагітності склалася і в практиці ЄСПЛ. Підхід ЄСПЛ до права жінки на аборт полягає в тому, «що суверенні держави наділені автономією з приводу і дозволу на проведення абортів та визначення термінів вагітності, під час яких можливе проведення абортів. Однак кожна країна зобов'язана гарантувати жінці право на законний аборт, враховуючи той факт, що вагітність потенційно може становити небезпеку для здоров'я та життя жінки» [20].

У низці рішень ЄСПЛ приходив до висновку, що закріплення повної заборони на проведення абортів може порушувати право на життя, яке

гарантоване ст. 2 Конвенції, а окрім цього ст. 8 Конвенції гарантоване право на повагу до приватного та сімейного життя [7].

Також проти Польщі ЄСПЛ ухвалив три публічні рішення, що стосуються права жінок на аборт – у 2007, 2011 та 2013 роках. ЄСПЛ встановив, що жінки в Польщі зазнали багаторазових порушень їх прав через відмови у своєчасному доступі до медичної допомоги.

У справі *R.R. v. Poland* (заява № 27617/04) ЄСПЛ вказав, що «приватне життя – це широке поняття, що стосується, серед іншого, різних аспектів фізичної і соціальної ідентичності особистості, включаючи право на особисту самостійність, розвиток особистості, а також створення і розвиток відносин з іншими людьми й зовнішнім світом».

За визначенням ЄСПЛ, право на повагу до приватного життя містить у собі *inter alia* право на особисту автономію й особистий розвиток, тому може використовуватись, з приводу рішень як мати, так і не мати дитину.

У справах проти Польщі ЄСПЛ багато разів встановлював відсутність у законодавстві ефективних методів, які могли б визначити, чи наявні законні підстави для проведення абортів з причин загрози життю матері. ЄСПЛ стверджував важливість наявності законодавчих та процесуальних гарантій у випадках, коли жінка має об'єктивні підстави боятися, що вагітність та пологи матимуть негативний вплив на її здоров'я, та зазначав, що недотримання таких гарантій є порушенням ст. 8 Конвенції [7].

Тобто Європейський суд з прав людини відіграє важливу роль, адже встановлює ті стандарти, яким повинно відповідати законодавство держав-членів. Оскільки Україна взяла курс на євроінтеграцію, то рішення ЄСПЛ відіграють велику роль у процесі закріплення репродуктивних прав у національних законодавствах.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У підсумку слід зазначити, що штучні аборти, навіть ті, які робить лікар у медичному закладі, можуть негативно впливати на здоров'я жінки, як фізичне, так і психічне. Тому дозвіл штучного переривання вагітності не означає їх заохочення.

Важливо, щоб держава здійснювала превентивну політику щодо цього. В першу чергу необхідно проводити попереджувальні заходи, які б сприяли зменшенню кількості абортів: сім'ям потрібен соціальний захист і реалізація конституційних прав щодо життя, житла, освіти й праці, заохочення материнства, забезпечення доступу до юридичної, психологічної та медичної допомоги жінкам, активна навчально-освітня робота в школах.

Зокрема, підготовка молоді до планування сім'ї повинна бути забезпечена ще зі школи та вмотивована державою, бо українське суспільство потребує захисту від пропаганди гріха і розпусти, захисту родинних цінностей, захисту цнотливості та чистоти подружніх стосунків, потребує виховання поваги до жінки, матері та дружини, потребує створення гідних умов для чоловіків, щоб вони мали можливість чесною працею утримувати родину і дітей. Тобто, держава має не тільки запроваджувати відповідні нормативно-правові акти, а й створювати необхідні умови для їх виконання. Такий інструмент має виключно влада, що має застосовуватися задля блага людей і суспільства.

Література

1. Конституція України: 2022 рік. Харків : Право, 2022. 74, [2] с.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40-44. С. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. С. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 4. С. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
5. Наказ МОЗ «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення». 2013. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-13#Text>
6. Постанова Кабінету Міністрів «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України». 2006. №144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2006-%D0%BF#Text>
7. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
8. Штучне переривання вагітності: підстави і відповідальність. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Штучне_переривання_вагітності:_підстави_і_відповідальність
9. Радченко Я. Право на вибір: ключові факти про аборти в Україні та світі. URL:
10. Свеженцева І. Заборона на аборти у США: що відомо і які можуть бути наслідки. URL: <https://suspilne.media/255295-zaborona-na-aborti-u-ssa-so-vidomo-i-aki-mozut-but-i->

11. Дін С.-А. Аборти у країнах ЄС: від лібералізації до безлічі бар'єрів.
URL: <https://www.dw.com/uk/aborty-u-krainakh-ies-povilnyi-prohres-i-bezlich-barieriv-a-61928183/a-61928183>
12. У Польщі майже повністю заборонені аборти. Із чим стикаються українські біженки та хто їм допомагає? URL: <https://www.rfi.fr/uk/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96-%D0%B7%D0%B0>
13. Зайцева А.М. Жизнь человека как объект конституционно-правового регулирования : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02, 2009. 28 с.
14. Циммерман А.А. К вопросу о злоупотреблении соматическими правами: искусственное прерывание беременности (аборт). Вестник Тверского государственного университета. Серия «Право». 2012. Вып. 29. С. 277–285.
15. Длугопольська Т.І. Репродуктивні права та їх місце в системі особистих немайнових прав фізичних осіб. Журнал східноєвропейського права. 2015. № 18. С. 53–64.
16. Білоусов В. М., Дробович Т. М., Мельник П. М. Штучне переривання вагітності: прогалини в цивільному законодавстві. Журнал «Юридичний вісник». 2016. №38.
17. Громовчук М. В. Право на штучне переривання вагітності в аспекті права людини на життя. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія право. 2017. Вип. 47. Том 1.
18. Чечерський В. І. Штучне переривання вагітності та право на життя ненародженого: аксіологічний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2019. № 42. Том 1.

19. Дутко А. О., Заболотна М. Р. Репродуктивні права фізичної особи: сутність, поняття та класифікація. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016.
20. Кравцова Т., Корнієнко М. Вбивство чи можливість вибору: як міжнародне право регулює питання абортів. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/11/17/7116617/>

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: 2022 rik. Kharkiv : Pravo, 2022. 74, [2] с.
2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2003. № 40-44. S. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2001. № 25-26. S. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Zakon Ukrainy «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia» // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1993. № 4. S. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
5. Nakaz MOZ «Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia kompleksnoi medychnoi dopomohy vahitnii zhintsi pid chas nebazhanoi vahitnosti, form pervynnoi oblikovoi dokumentatsii ta instruktsii shchodo yikh zapovnennia». 2013. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-13#Text>
6. Postanova Kabinetu Ministriv «Pro realizatsiiu statti 281 Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy». 2006. №144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2006-%D0%BF#Textproo>
7. Ievropeiska konventsiiia z prav liudyny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

8. Shtuchne pereryvannia vahitnosti: pidstavy i vidpovidalnist. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Shtuchne_pereryvannia_vahitnosti:_pidstavy_i_vidpovidalnist
9. Radchenko Ya. Pravo na vybir: kliuchovi fakty pro aborty v Ukraini ta sviti. URL: <https://povaha.org.ua/pravo-na-vybir-klyuchovi-fakty-pro-aborty-v-ukrayini-ta>
10. Sviezhentseva I. Zaborona na aborty u SShA: shcho vidomo i yaki mozhut buty naslidky. URL: <https://suspilne.media/255295-zaborona-na-aborti-u-ssa-so-vidomo-i-aki-mozut-buti->
11. Din S.-A. Aborty u krainakh YeS: vid liberalizatsii do bezlichy barieriv. URL: <https://www.dw.com/uk/aborty-u-krainakh-ies-povilnyi-prohres-i-bezlich-barieriv-a-61928183/a-61928183>
12. U Polshchi maizhe povnistiu zaboroneni aborty. Iz chym stykaiutsia ukraïnski bizhenky ta khto yim dopomahaie? URL: <https://www.rfi.fr/uk/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96-%D0%B7%D0%B0>
13. Zaytseva A.M. Zhizn cheloveka kak obekt konstitutsionno-pravovogo regulirovaniya : avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.02, 2009. 28 s.
14. Tsimmerman A.A. K voprosu o zloupotreblenii somaticheskimi pravami: iskusstvennoe preryvanie beremennosti (abort). Vestnik Tverskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya «Pravo». 2012. Vyp. 29. S. 277–285.
15. Dluhopolska T.I. Reproduktyvni prava ta yikh mistse v systemi osobystykh nemanovykh prav fizychnykh osib. Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava. 2015. № 18. S. 53–64.
16. Bilousov V. M., Drobovych T. M., Melnyk P. M. Shtuchne pereryvannia vahitnosti: prohalyny v tsyvilnomu zakonodavstvi. Zhurnal «Iurydychnyi visnyk». 2016. №38.

17. Hromovchuk M. V. Pravo na shtuchne pereryvannia vahitnosti v aspekti prava liudyny na zhyttia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu, Serii pravo. 2017. Vyp. 47. Tom 1.
18. Checherskyi V. I. Shtuchne pereryvannia vahitnosti ta pravo na zhyttia nenarodzhenoho: aksiolohichni aspekt. Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu. Ser. : Yurysprudentsiia. 2019. № 42. Tom 1.
19. Dutko A. O., Zabolotna M. R. Reproduktyvni prava fizychnoi osoby: sutnist, poniattia ta klasyfikatsiia. Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2016.
20. Kravtsova T., Korniienko M. Vbyvstvo chy mozhlyvist vyboru: yak mizhnarodne pravo rehuliuie pytannia abortiv. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/11/17/7116617/>